

Capítol 4. La traducció com a gènere: el concepte de *transgènere*

Com a pas previ a l'aplicació en l'estudi d'un gènere jurídic de la reconceptualització plantejada en el capítol anterior, creiem necessari explicitar idees que queden esbiaixades en algunes teories de gran repercussió en el panorama traductològic de les darreres dècades. El que aquests postulats plantegen, al cap i a la fi, és que la traducció jurídica podria entendre's com un acte de comunicació intercultural efectuat sobre una plataforma bastida per una sèrie de sistemes genèrics que representen la cultura original, la cultura meta, però també la societat traductora. Amb això, quedarien definits els tres sistemes que ens servirien per interpretar el producte de l'activitat professional del traductor jurídic, això és, el text traduït.

Abans de continuar, voldríem fer alguns comentaris sobre fenòmens observats en traduccions jurídiques que ens van fer pensar originàriament en el espai autònom del traductor i que ens van menar a comprovar-ne l'existència amb la recerca bibliogràfica que hem sintetitzat en el primer apartat d'aquest capítol. En una activitat traductora pròpia en l'àmbit de la traducció jurídica i en petites recerques dutes a terme en diversos camps de la traductologia, especialment en la didàctica de la traducció jurídica (Monzó Nebot, 2002, Monzó Nebot, Borja Albi i Jennings, 2001), hem entrat en contacte amb traduccions d'aquest àmbit i, sovint, també amb els traductors i els originals corresponents. En tots aquests casos, amb propòsits docents, completàvem l'estudi amb l'anàlisi textual dels gèneres implicats. En aquestes anàlisis i en converses amb els traductors, ens adonàvem que les decisions que aquests prenen respecte al seu producte afectaven elements textuais en un sentit que no podia esperar-se directament del text original ni del gènere anàleg en la cultura de recepció. Així doncs, el fet que les traduccions presentaren trets diferents als dos gèneres i cultures tradicionalment en joc ens va fer pensar que la traducció és un sistema amb regles pròpies dins d'un context intercultural de comunicació que té lloc, com a mínim, en tres espais diferenciats.

Com hem vist en capítols anteriors, la traductologia acull el gènere com un concepte de gran utilitat per a la formació de traductors i la pràctica de la traducció.

D'acord amb els punts de vista de diversos investigadors, les convencions que utilitza la comunitat receptora esdevenen guies essencials perquè el text traduït pugui inserir-se en el context receptor i, a la fi, en un mercat que el sol·licita. D'altra banda, altres estudiosos ens indiquen també que el projecte de traducció concret ha de respondre a un objectiu global i a unes exigències bàsiques que fan variar el mètode emprat,¹²¹ amb la qual cosa s'origina una escala de diferents graus de conformitat a aquest patró de convencions.

Per això, seria fàcil imaginar que en fer-se la traducció una activitat regular en la nostra cultura, les situacions que demanen traduccions i que, més concretament, exigeixen un mètode particular (perquè com a traducció ja han establert una audiència, una funció i un propòsit determinats) comencen a reiterar-se en el context social. Amb això, els traductors iniciarien un procés en què els diferents membres de la comunitat traductora avaluarien, en funció dels resultats del text traduït, l'eficàcia o la ineficiència de certs mètodes i decisions traductores relatives a factors macrotextuals i microtextuals per a la situació de traducció fixada.

En les interaccions pròpies de les comunitats, aquests trets reiterats i desats en les traduccions passarien dels membres adults als membres novells i d'això vindria finalment una estandardització del producte intel·lectual que ofereix el col·lectiu. Amb aquesta generalització reiterada sorgiria un *gènere* diferent, propi de les situacions de traducció i nascut de la tensió entre dos sistemes genèrics distints, el de la cultura original i el de la cultura meta.

El que plantegem seria adonar-nos que l'estudi i la identificació de recurrències en moments sociohistòrics determinats i en situacions discursives concretes (un dels interessos actuals en la traductologia) ens permet parlar analíticament de gèneres propis de la traducció, ja que aquests es defineixen com a acte de comunicació arrelat en una comunitat i tipificat a partir de l'ús reiterat en situacions anàlogues.

Tot seguit presentem una sèrie d'hipòtesis basades en l'observació de textos jurídics que refermarem o rebutjarem en l'aplicació que durem a terme en la segona part d'aquest treball. Els exemples que oferim ací són una petita mostra seleccionada d'aquestes observacions i el criteri per a aquesta exemplificació apriorística ha estat

¹²¹ Ens adherim a la terminologia que estableix Hurtado Albir (1996 a).

la correspondència amb els diferents nivells d'anàlisi identificats en l'estudi del gènere. La funció que els atorguem en aquest moment no és oferir bases per a l'explicació o la justificació de les nostres hipòtesis, sinó explicar el dubte sorgit de l'observació.

En primer lloc, quant a les diferències observades entre el gènere i el transgènere, podem esmentar aspectes *discursius*. Així, el present d'obligació dels textos originàriament catalans esdevé futur d'obligació, que s'aprecia tant en els textos traduïts de l'anglès com de l'espanyol. De fet, aquest tret va fent-se lloc en els últims anys en la redacció d'originals en català. Vol dir això que aquesta forma verbal, inicialment agramatical en el sentit que se li atorga ara, ha estat introduïda a través de les traduccions? Hauria ocorregut el mateix si es tractaren de forma més separada els gèneres originals i els traduïts en el context bilingüe espanyol i català?

D'altra banda, hi ha diferències *cognitives*, per exemple, en la macroestructura cognitiva d'una sentència britànica, que en català no resulta *natural* per al sistema jurídic de la paracultura meta en què s'hauria d'inscriure a partir de la traducció. En la sentència anglesa, el jutge presenta valoracions subjectives dels fets, mentre que les que es deriven de la Llei d'enjudiciament civil (2000) o de la Llei d'enjudiciament criminal (1882) presenten els fets demostrats de l'expedient i els articles que s'hi apliquen, de forma que l'argumentació descansa en aquestes normes preestablertes.

Copsa també, en un pla *cultural*, que, de fet, la sentència traduïda ni tan sols s'adequa als principis bàsics del dret, ja que es viola flagrantment el principi de legalitat reconegut en la constitució i se substitueix pel de discrecionalitat, característic dels sistemes jurídics anglosaxons. Més enllà dels textos, en la cultura jurídica espanyola s'introdueixen figures jurídiques noves, com ara el *tort*, que ha entrat com a *dret de danys*, prèviament inexistent; també la complexa figura del *trust* prové del dret anglosaxó, i igualment ocorre amb altres figures de dret financer.

En l'altre sentit, això és, en la relació de la traducció amb el text original, els contractes traduïts de l'anglès al català s'aparten, formalment, dels usos gràfics de l'idioma original, per exemple, i presenten un nombre menor de majúscules. En la

dimensió cognitiva, una sol·licitud traduïda de l'hindi a l'anglès¹²² té menys passos cognitius que l'original, ja que s'eviten certs moviments dirigits a la lloança del receptor. Finalment, en els testaments traduïts de l'anglès al català se suprimeixen certes dualitats jurídiques, com ara la diferència entre el llegat de drets mobles i immobles, la qual cosa no ocorre en els textos originals anglesos.

El fet és que en la traducció jurídica, de vegades, apreciem una cultura pròpia de la traducció i en aquest espai propi del traductor es creen, per exemple, figures jurídiques, estructures genèriques o formes de raonament que sorgeixen de la interacció de dos sistemes però que no són, exclusivament, ni l'un ni l'altre (cf. Bhabha, 1994 *b*, Lotman, 1999).

En aquest capítol volem estudiar aquest fenomen des del punt de vista teòric per aplicar-lo en la segona part d'aquest treball. Així doncs, començarem establint els fonaments teòrics d'aquesta noció en el panorama traductològic i, amb un interès secundari, comentarem també algunes reflexions que ha suscitat en altres àmbits. A continuació, intentarem definir i justificar en l'àmbit de la traductologia quin seria el concepte concret que volem estudiar. En darrer terme, comentarem els beneficis que pot aportar la noció al propòsit d'aquest treball.

En el que segueix es podrà apreciar una influència clara dels estudis dedicats a la traducció literària, tot i que en el nostre estudi no treballem en cap moment amb aquesta branca de la traducció. Amb tot, creiem lícita aquesta comunicació entre àrees d'una mateixa disciplina per dos motius principals. D'una banda, el fenomen observat en traduccions jurídiques presenta molts punts en comú amb el que tracten alguns estudis sobre traducció literària i, de l'altra, les reflexions sobre traducció jurídica pel que fa a aquest fenomen concret són molt escasses, mentre que les que trobem més interessants parteixen de l'estudi de traduccions literàries.¹²³ En darrer

¹²² Hem tret aquest exemple, de les parets de les oficines administratives d'una de les facultats de la Universitat de Cambridge, on s'exposava una versió *literal* del document per a la distracció dels visitants que, en comparar el text amb el seu altre discursiu generalitzat, detectaven l'estranyesa i reaccionaven amb rialles.

¹²³ En aquest sentit, hi pot tenir molt a veure la tradició disciplinària que Mayoral Asensio (2001) comenta en dir que la traducció literària ha estat durant molt temps l'única «actividad de traducción digna de ser estudiada» (Mayoral Asensio, 2001 *a*: 46).

lloc, creiem que el fet de sumar reflexions parcials, com la que presentem en aquest treball, pot donar lloc a una teoria d'abast general per a la disciplina.¹²⁴

4.1. L'estat de la qüestió

A priori, podríem dir que en la traducció entre dues cultures, entre dos sistemes genèrics dispars i amb objectius globals diferents per al text traduït podrien tenir lloc tres fenòmens distints. En primer lloc, podria donar-se l'*aculturació* o l'*anostrament* del text als motlles discursius de la cultura terme; en segon lloc, la incorporació en la cultura meta del motlle discursiu de la cultura de partida, i, finalment, el sorgiment d'una tercera realitat, diferent a l'una i a l'altra i/o semblant a les dues. Els dos primers moviments, parafrasejant Schleiermacher (1838/1996), tenen una tradició sòlida en traductologia, ja que s'ajusten als mètodes de traducció *literal* (també *palesa* per a House, 1977, *semàntica* per a Newmark, 1987, *lingüística* per a Reiß i Vermeer, 1989, *directa* per a Gutt, 1991, *adequada* per a Toury, 1995 b, o *estrangeritzada* per a Venuti, 1995, *document* per a Nord, 1996, 1997) i de traducció *lliure* (també *obliqua* per a Vinay i Darbelnet, 1958, *encoberta* per a House, 1977, *comunicativa* per a Newmark, 1987, i per a Reiß i Vermeer, 1989, *indirecta* per a Gutt, 1991, *acceptable* per a Toury, 1995 b, o *domesticada* o *anostrada* per a Venuti, 1995, *instrument* per a Nord, 1996), a més d'altres que podríem situar parcialment en els elements d'aquesta dicotomia (com ara les propostes de Catford, 1965, o de Hewson i Martin, 1991). En paraules de Bell (1991: 7), «[e]ither way it seems, the translator cannot win» i una via tercera, tanmateix, o bé queda ignorat o bé s'esmenta de forma indefinida (*iusta via media* per a Steiner, 1975).

Amb tot, no volem fer correspondre *transgènere* amb una *equivalència* en el sentit que planteja Snell-Hornby (1995: 15), per exemple. El *transgènere* fa referència a regularitats i convencions pròpies de la traducció que, de fet, poden adoptar diferents tipus d'equivalència. Tampoc no volem parlar del fenomen de la

¹²⁴ A més a més, existeixen al nostre parer semblances de base al respecte de tots dos tipus de traducció i és que els textos objecte d'estudi en la traducció jurídica i la literària fan referència a una parcel·la de la realitat representada en *textos*, tot i que en el cas de la traducció jurídica aquests tenen una vinculació molt més forta amb institucions socials.

invariable traductora, ja que aquest, com diu Hurtado Albir (2001: 237), designa la vinculació entre la traducció i l'original a través d'alguna relació d'equivalència.

Aquesta manca de reflexió a l'entorn de les diferències legítimes de la traducció respecte a originals en les dues llengües i cultures en contacte pot explicar-se per les preocupacions que els estudiosos palesen en la bibliografia consultada. Segons hem pogut veure, la posició més usual en corrents tradicionals de la traductologia era o bé parlar de les relacions entre text original i text meta, amb interessos sovint avaluatius (House, 1997), o bé establir una dicotomia entre la cultura o el sistema original i la cultura o el sistema meta amb la finalitat d'explicar les dificultats de la traducció o oferir possibilitats raonades (seria el cas dels estudis contrastius).

A continuació, intentarem oferir els postulats bàsics emesos en el si de la traductologia que ens permeten parlar d'un gènere propi de la traducció com a producte d'un actor social i com a fenomen lingüístic. En separar d'una banda els estudis culturals i de l'altra els lingüístics, no volem afirmar en cap moment que aquests siguin contradictoris i, de fet, els teòrics de la traducció que seguim no es mostren en cap moment a favor d'aquestes dicotomies (vegeu, per exemple, Baker, 1999).

4.1.1. La traducció com a gènere: estudis culturals

Des dels estudis descriptius i la teoria dels polisistemes el text traduït es legitima i esdevé objecte d'estudi individual. La literatura traduïda conformaria un sistema autònom que respon a mercats i contextos propis i s'estudiarien les relacions entre els textos traduïts i entre aquests i el context en què existeixen, és a dir, la cultura receptora. Arran d'aquest canvi d'orientació s'introdueix en la traductologia la noció de *norma*, com a les convencions que imperen en el mercat de la traducció, influeixen en els traductors i determinen les decisions d'aquests pel que fa als textos que produeixen. Així s'inicia l'estudi de les recurrències en les traduccions que pertanyen a un context sociohistòric determinat.

Tanmateix, aquest estudi en la branca aplicada de la disciplina té també una correspondència en la branca teòrica. De fet, la reflexió seminal prové d'un teòric de la literatura, Even-Zohar (1978), un dels responsables de la introducció dels estudis descriptius en la traductologia, que va dirigir durant un temps la recerca de Toury. La

tesi d'aquest investigador de la Universitat de Tel-Aviv, de 1971, es va escriure en hebreu i, malauradament, no s'ha traduït a cap altre idioma (Sales Salvador, 2002), per la qual cosa no hi hem pogut accedir. Això no obstant, a través d'altres publicacions podem veure moltes de les idees que s'hi contenien. En el cas que ens interessa ara, l'esment que fa aquest investigador a la creació d'estructures pròpies de la traducció podem veure'l ja l'any 1978 (Even-Zohar, 1978). En aquest article, Even-Zohar ens fa notar l'existència d'estructures pròpies de les traduccions de literatura i el que és més destacat és que aquest estudiós detecta també, a través d'estudis empírics descriptius, la inexistència d'aquestes estructures en els *repertoris*, això és, en les normes, el comportament i les polítiques dels sistemes originals involucrats. Així, la literatura traduïda comptaria, com a sistema, amb característiques pròpies, de vegades exclusives.

L'estudi d'Even-Zohar de la literatura es fonamenta en la teoria dels sistemes provinent del formalisme rus més tardà. Aquest autor (Even-Zohar, 1979) considera que la comunicació humana és un fenomen que es basa en el signe i que per comprendre'l és força més productiu reflexionar-hi com un sistema que no com un conjunt autònom sense relacions entre els elements propis o entre aquests i els forans. Des d'aquesta perspectiva, es pot estudiar el fenomen de la comunicació a través de les dades observables i d'altres que tan sols són accessibles en un estudi relacional. Per emfasitzar l'heterogeneïtat i el dinamisme del sistema comunicatiu, Even-Zohar (1979) proposa parlar més que no d'un *sistema* d'un *polisistema* que dóna compte de la diversitat i de l'obertura.¹²⁵

Amb aquests fonaments teòrics, l'investigador centra els seus estudis en el polisistema literari. D'aquest, afirma que està compost de diversos estrats que mantenen relacions jeràrquiques representades en un centre de poder canònic (una *cultura o llengua oficials*) del qual s'aparten àmbits que es troben més o menys lluny de la perifèria, sempre en un entorn de lluita i canvi. En aquest polisistema concret, la literatura traduïda ocuparia un lloc conjunt i perifèric. És a dir, Even-Zohar (1978) identifica en la idea de *traducció* un criteri que la societat (el grup que participa en el

¹²⁵ Per a l'agrupament de diversos polisistemes, és a dir, diverses literatures monolingües que mantenen una densa xarxa de relacions, adopta el terme *macropolisistema* (Even-Zohar, 1978: 125) i ho exemplifica a través de la literatura europea.

polisistema literari) considera prou homogeni per tractar com un sol bloc. Cal advertir ací que la recerca d'Even-Zohar pren com a objecte l'*estudi* de la literatura i no el *consum* de la literatura, és a dir, quan parla de la situació perifèrica de la traducció fa referència a la consideració que rep, a la marginalitat d'aquesta en els estudis literaris i en el poder que permet exercir sobre la producció del centre del polisistema, més que no a la pobresa de la indústria editorial en aquest aspecte.

Des d'aquesta perspectiva social, l'autor es pregunta si es pot assumir la idea que la literatura traduïda conforma un *sistema* particular a l'interior del *polisistema* literari que acull la traducció, això és, si hi ha xarxes de relacions culturals i verbals (normes, conductes i polítiques pròpies), com ocorre en el cas de la literatura original, en el que sembla un grup arbitrari de textos traduïts (Even-Zohar, 1978: 117).

Per posar-ho a prova, aquest investigador estudia el polisistema literari hebreu i el consum per part d'aquest d'obres traduïdes d'altres literatures. Com a conclusió, Even-Zohar (1978) afirma que la literatura traduïda constitueix efectivament un sistema, ja que els textos literaris traduïts presenten vinculacions que els uneixen alhora que els separen d'altres sistemes. I, en aquest sentit, cal destacar que Even-Zohar (1978) posa en contacte la literatura traduïda amb el sistema que acull la traducció però també amb el sistema que genera el text original en intentar establir les relacions de transferència que tenen lloc en el si del polisistema.

En primer lloc, els criteris de selecció de textos és idiosincràtic perquè afecta les traduccions com a conjunt de forma distinta a les obres originals. Aquests criteris depenen per a Even-Zohar (1978) de la posició relativa dels dos polisistemes literaris des de la perspectiva del que acull les traduccions. En aquest sentit, l'autor delimita supòsits conjunturals en què una literatura demanaria o fins i tot necessitaria obres d'un altre polisistema.

D'altra banda, la sistematicitat de les traduccions estaria determinada també per l'existència de normes i polítiques pròpies que en determinen la forma i l'existència i per un comportament idiosincràtic que les diferencia en bloc de la literatura escrita originàriament en el polisistema literari. Tots aquests trets, que en conjunt formarien un *repertori*, estan vinculats amb el polisistema que acull les traduccions perquè aquest determina les relacions que s'estableixen entre la literatura original i la literatura traduïda. Alhora, la posició relativa del polisistema meta

respecte al polisistema original influiria també en el tipus de vinculació que s'estableix entre aquests dos i, per tant, en les posicions possibles de la literatura traduïda en el polisistema literari (perifèrica, central, amb funcions innovadores o conservadores) i en la conducta dels actors, que ocuparien també posicions socialment heterogènies i optarien en l'activitat traductora per mètodes en funció de la voluntat o les necessitats del sistema meta respecte a la literatura traduïda (així es potenciarien trets innovadors per aconseguir una traducció diferent o d'altres conservadors si es persegueix una reiteració de les normes vigents).

En conjunt, en aquest estudi podem veure que la traducció es tracta com un sistema autònom, amb constreyniments i impulsos propis. Esdevé, per tant, un repertori literari diferent, i, en conseqüència, la traducció es tracta com un producte distint, també des del punt de vista de la reflexió teòrica. Amb aquest gir, la traducció es pot entendre com un ens sistemàticament diferent de qualsevol altre procés social de producció textual.

Des d'aquest nou plantejament, s'obri la porta a estudis descriptius en els quals es descriuen les opcions que els traductors fan paleses en els textos a causa de la seua posició intermèdia com a comunicadors entre dos sistemes literaris (en els quals trobem també sistemes genèrics). Dins la mateixa escola de Tel-Aviv, Toury (1995 *b*) parteix d'aquesta idea que les traduccions conformen un sistema autònom en què la forma de les traduccions, la posició i la funció d'aquestes en la cultura que les acull, i també de la traducció com a activitat, presenten relacions sistèmiques i, en conseqüència, segueixen unes regularitats que determinen la concepció de la traducció i l'objectiu global del traductor en la seua activitat respecte a qüestions com són la funció, el producte i el procés (Toury, 1995 *b*: 24).

Des d'aquest plantejament inicial, Toury (1995 *b*) reclama que les traduccions ho són per virtut de la posició que ocupen en la cultura d'arribada i, per tant, cal estudiar-les en funció d'aquesta cultura. I atès que les relacions sistèmiques serien les que determinarien la forma, la funció i la concepció mateixa de la traducció, els estudis comparatístics en què l'original s'agafa com a punt de partida i font de legitimitat quedarien exclosos. En canvi, s'obriria el camp per a altres recerques en què, des de la forma de la traducció, s'arribaria a identificar i a explicar les relacions de la cultura meta respecte a les traduccions. La metodologia seria també la descripció d'aquestes per comparació amb els textos d'on han partit, però, a

diferència dels enfocaments anteriors, no hi hauria cap interès avaluatiu ni es plantejaria cap dubte respecte a la legitimitat de les solucions paleses en el text. Aquest canvi d'orientació des de l'original cap al text traduït implica l'aïllament del fenomen i, per tant, la consideració en l'estudi d'un sol sistema, el de la cultura meta (Toury, 1995 b: 26), malgrat que la comparació haja de remetre discursivament, a la fi, al sistema original.

En aquest canvi d'enfocament metodològic rau també, per a Toury, la diferència entre un interès teòric per *descobrir* en què consisteix la traducció i un altre de *justificatiu* respecte a les asseveracions entorn d'aquest fenomen (Toury, 1995 b: 36-39). Així doncs, amb el gir que imprimeix Toury als estudis de traduccions literàries, es dignifica el traductor i se l'observa en termes relatius com a objecte d'estudi sociològic i textual.

Com a motivació d'aquests estudis descriptius, Toury planteja la importància de la recurrència i, per tant, de l'estudi de corpus representatius de textos a diferència de la tradició més estesa fins al moment d'estudi de traduccions individuals. Tan sols amb aquest canvi, es podria qualificar un tret de regularitat i tan sols una regularitat, una *norma* o *lleï* social (Toury, 1995 a), podria dur-nos al significat de la traducció com a activitat i del traductor com a rol en la cultura meta (Toury, 1995 c). El concepte de norma que planteja Toury i que segueix la branca dels estudis descriptius en el si de la traductologia ja s'ha estudiat anteriorment en aquest treball i en aquest punt no voldríem més que contextualitzar-la, tot i que no ens estendre'm més.¹²⁶

En conjunt, volem destacar la recurrència en el pensament de Toury de la legitimitat de les traduccions i de l'activitat traductora professional i, molt especialment, en les regularitats existents en el comportament i la funció de traduccions i traductors. Finalment, reproduïm una cita on l'investigador insisteix en l'ús de metodologies empíriques i descriptives en la persecució d'aquests objectius

¹²⁶ Tan sols voldríem afegir un paral·lelisme interessant entre aquest i el concepte de gènere que hem vist en el segon capítol d'aquest treball per tal com pot fer-nos adonar de l'estudi subjacent d'un gènere de la traducció a altres conceptes de gran rellevància per a la disciplina. En aquest sentit, l'evolució del concepte de *norma* en traductologia presenta analogies amb l'estudi del gènere en altres àmbits, com ho demostraria, per exemple, la divisió que Chesterman (1993) estableix entre normes *professionals* i *d'expectatives*, les quals es correspondrien amb estudis sobre el gènere que se centren o bé en el redactor o bé en la recepció.

principals, és a dir, descobrir els models particulars que prescriu la comunicació mediada per la traducció i, també, els motius d'aquesta diferència (Toury, 1991: 50):

[T]he very need to "communicate in translated utterances" (Toury 1980) imposes patterns of its own, a statement which certainly deserves some more consideration – and specification. In experimental methods too.

En estudis de caire cultural d'àmbits externs a la traductologia, també s'ha desenvolupat la idea d'un espai intermedi entre dos sistemes diferents. En aquest sentit, volem destacar les formulacions de la semiòtica cultural Lotman (1999) i Bhabha (1994 c) per la relació que poden tenir amb el cas que estudiem i, en conseqüència, per la llum que poden aportar respecte als fenòmens involucrats.

En primer lloc, ens centrarem en alguns postulats de la teoria semiològica comunicativa de Lotman (1979, 1996, 1999). Aquest professor de la Universitat de Tartu considera que estem immersos en un sistema semiòtic articulat del qual formem part (Lotman, 1999: 159), una *semiosfera* que es presenta com a *espai* de comunicació on el llenguatge, els signes o els símbols de tota mena són compartits en gran part pel conjunt de la comunitat. Aquest espai està conformat per una trama complexa de *textos*, els quals s'entenen com a unitats de comunicació que formen qualssevol conjunts de signes, ja sia lingüístics o no lingüístics.

A més a més, en qualitat d'espai, aquesta semiosfera presenta límits o *fronteres*, els quals són espais formats pel conjunt de punts que pertanyen al món interior i, alhora, a l'espai exterior. En un estat de relació contínua entre el sistema i l'extrasistema, la funció de la frontera és limitar la penetració de l'exterior, això és filtrar el sistema aliè, elaborar el que es deixa passar i adaptar-lo després al sistema semiòtic de l'interior.¹²⁷ Aquest procés de dinamisme cultural que es du a terme a la frontera de la semiosfera s'anomena, en la teoria lotmaniana, *semiotització*, a través de la qual l'espai aliè es converteix en informació per a l'espai intern.

En l'esquema de comunicació que es produeix en la semiosfera, caracteritzada de la manera que hem vist anteriorment, Lotman (1999) utilitza dos conjunts que

¹²⁷ Amb aquesta formulació és inevitable la referència a la teoria antropofàgica d'Andrade nascuda en el modernisme brasiler dels anys vint.

representen la semiosfera de l'emissor i del receptor i, entre aquests, una intersecció d'informació compartida.

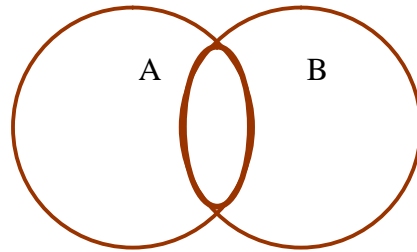

Figura 10. Esquema de comunicació segons Lotman (1999: 16)

En aquest diagrama, es produeix una relació inversament proporcional entre la informació que comparteixen els interlocutors i el valor del missatge. En ser la relació dinàmica (Lotman, 1999: 181), aquesta deriva en una lluita entre la comprensió total i la novetat absoluta. En conseqüència, la comunicació inclou una tensió resultant de la voluntat d'entendre's alhora que es diu alguna cosa nova. La *traducció* és per a Lotman un procés bisemiòtic, el pas d'un sistema aliè a un sistema propi en aquest procés de comunicació i es tracta per tant d'una lluita entre mantenir la diferència, amb una indeterminació de sentit resultant, i aportar similitud, per facilitar la comunicació. La victòria d'un dels pols seria el fracàs comunicatiu i, per contra (Lotman, 1999: 17):

[C]uanto más difícil e inadecuada sea la traducción de una parte no intersectada del espacio a la lengua de la otra, más precioso se vuelve, en las relaciones informativas y sociales, el hecho de esta comunicación paradójica. Se puede decir que la traducción de lo intraducible resulta ser, para el portador de información, de un valor elevado.

En aquesta cita, veiem una defensa de la intraduïbilitat per tal com evidència que traduir-la és possible i, a més a més, constitueix un acte de comunicació de gran valor. En un sentit menys extremat, podem extraure d'aquesta cita el valor que atorga Lotman a la diferència en la traducció, entesa aquesta com a activitat comunicativa, i a la possibilitat de transvasar informació entre sistemes semiòtics dispars amb

mètodes que beuen de la tensió característica, general a tots els processos de comunicació, entre innovació i coincidència.¹²⁸

En conjunt, el que veiem en el pensament de Lotman és la delimitació teòrica d'un espai fronterer en el qual té lloc la traducció i que delimita l'espai propi de la comunicació. Respecte a la teoria dels polisistemes vista anteriorment, la diferència rau en què Lotman considera dos espais semiòtics en interacció per a produir comunicació que creen informació nova, mentre que Even-Zohar o Toury parlen d'un sistema comunicatiu que transfereix de manera dinàmica informació d'un altre sistema comunicatiu.¹²⁹ Totes dues postures atorguen a la traducció, entesa com a activitat professional o intel·lectual, un espai delimitat i separat de les cultures que hi intervenen i, en aquest espai, hi veuen un procés d'elaboració i de creació autònom on s'estableix una lluita entre la innovació i el conservadurisme (Toury, 1993: 10):

Basically, translation is designed to fulfil the needs of a so-called "target" culture. It does so by introducing into this system a version of something which is already in existence in another, "source", culture, using a different language, and which -for one reason or another- is deemed worthy of introducing into it. The introduced entity itself is never completely "new", that is, alien to the recipient culture in all possible respects. On the other hand, it is always something that has never been there before. [...]

In the simplest of cases, the introduced entity is just an individual instance of linguistic performance, that is, a text. In more complex cases, however, textual models (i.e., sets of rules for the generation of utterance pertaining to certain text-types), even new modes of language use, may be imported with groups of texts which embody recurring models and/or are translated in a similar fashion. [... T]he novelty is a matter of what the *target* culture is willing (or allowed) to accept vs. what it feels obliged to submit to modification and, on occasion, to rejection.

Una altra formulació conceptualment similar és l'*enlloc* d'Auge (1998). Per a aquest sociòleg, en la societat moderna existeixen una sèrie d'entorns (autopistes,

¹²⁸ En aquest mateix sentit, Campos (1981: 32) diu: «Una vez admitida como principio la tesis de la imposibilidad de la traducción para textos "creativos", nos parece que ella engendra como corolario la tesis de la posibilidad, en principio también, de la re-creación de dichos textos. [...] Entonces, para nosotros, toda traducción de textos creativos, será siempre "re-creación", o creación paralela, autónoma aunque recíproca. Mientras más intrincado sea ese texto, más "re-creable", más seductor con respecto a su posibilidad abierta de ser *creado de nuevo*.»

¹²⁹ Entre aquestes dues tendències, la traductologia presenta també testimonis i defensors de la primera, com és Bassnett (1993: 155).

aeroports, carrers) on l'individu no imposa fronteres, no adopta identitats, no imposa símbols i no hi viu; en definitiva, no arrela (Auge, 1998: 83):

Si un lugar puede definirse como lugar de identidad, relacional e histórico, un espacio que no puede definirse ni como espacio de identidad ni como relacional ni como histórico, definirá un no lugar.

Aquesta formulació la trobem també aplicada a la traducció en la tesi doctoral de Santamaria (2001), on l'autora detalla els referents culturals que provoquen la caracterització ideològica dels personatges en la producció fílmica. Aquesta autora, en tractar la relació entre llengües i cultures majoritzades i minoritzades identifica en la permeabilitat de les societats la capacitat d'aquestes d'importar representacions alienes i, en conseqüència, l'obertura de l'espai per a la mediació cultural. El que trobem més interessant és que l'autora remarca en esmentar formulacions teòriques respecte als espais intermedis que crea la confluència de cultures que aquestes interseccions *no tenen arrels* (Santamaria, 2001: 60) i presenten, per tant, una precarietat constant on la mobilitat cultural té les portes obertes.

En aquest sentit, volem defensar que el gènere meta podria ser, doncs, l'*enlloc* del traductor jurídic, un desarrelament: té i, alhora, no té convencions de la cultura de la qual parteix i d'aquella a la qual va destinat; és un lloc de pas. El traductor es troba en aquest enlloc perquè no està socialitzat en les paracultures en les quals es mou com a agent social i perquè les paracultures en les quals es mou no s'han socialitzat en la traducció. Així, el traductor no es troba *a casa* ni en l'origen ni en la destinació, i la falta de socialització fa que aquestes paracultures siguin extremament imaginades per a l'agent social en què se centra el nostre treball. En aquesta transició és on podem dir que, en el diàleg intern que s'esdevé en el procés de traducció, el traductor jurídic contempla altres generalitzats de les dues diacultures (de la mateixa paracultura) a les quals no pertany. Aquesta és una afirmació que posarem a prova en la segona part d'aquest treball a través d'un petit experiment amb una població de traductors jurats.¹³⁰

¹³⁰ L'explicació de l'experiment apareix en el capítol 5 i els resultats rellevants per aquesta afirmació apareixen en els capítols 8 i 9.

L'únic lloc propi que té el traductor jurídic és, doncs, el gènere de traducció (gènere meta). És el medi i el mitjà, un testimoni, una herència, un símbol poc investigat que pertany a una cultura poc estudiada (Toury, 1995 *d*). El gènere meta no és un gènere de la cultura meta, sinó el lloc derivat de l'enlloc del traductor, de la impossibilitat de trobar altres discursius generalitzats (vg. capítol 3) en la paracultura meta i del diàleg entre les paracultures original i meta. Es tracta, en conseqüència, d'un espai on es troben dos sistemes de formes, cognicions i paracultures que donen lloc a un tercer bloc de dimensions que no és la suma dels sistemes anteriors.

Alhora, el gènere meta és el *lloc* més arrelat, perquè és l'espai de comunicació possible (Lotman, 1999), el lloc on es troben les cultures, on es posen en contacte els coneixements, les emocions de cultures diferents. On el pensament d'Hernández Sacristán esdevé possible (1999: 11):

Un ethos cultural, por más ajeno que pueda inicialmente parecernos, y con independencia de que podamos o no compartirlo, es siempre interpretable o explicable para nosotros y, desde este punto de vista, traducible también a nuestros propios esquemas culturales.

Pel que fa a Bhabha (1990, 1994 *c*), aquest autor d'origen indi observa des d'un context postcolonial la col·lisió entre les cultures i proposa veure-hi un *tercer espai*, un moment intermedi on el xoc (un xoc continu i discontinu) produeix una creació: una cultura nova nascuda de dues preexistents, però amb característiques pròpies que potser l'allunyen de les dues alhora que la hi relacionen. Com Lotman, aquest autor agafa la traducció com a eina privilegiada de comunicació intercultural. De fet, Bhabha (1990) ens parla d'una *cultura traslativa*¹³¹ com a espai de lluita contínua que s'origina en situacions postcolonials entre cultures fortes i altres d'oprimides. En aquest tercer espai, es produeix una negociació per legitimar diferències i hibridismes culturals i un intercanvi especial que atorga a la traducció l'autonomia respecte a les altres dues cultures, ja que cap d'aquestes ocupa per complet la intersecció. Aquesta supremacia esdevé impossible, en el pensament de Bhabha, a causa de la diferència inherent a la transformació (1994 *a*: 315):

¹³¹ Agafem la traducció del terme de Godayol (2000: 121).

Cultural difference emerges from the borderline moment of translation that Benjamin describes as the ‘foreignness of languages’. Translation represents only an extreme instance of the figurative fate of writing that repeatedly generates a movement of equivalence between representation and reference, but never goes beyond the equivocation of the sign. [...] The ill fitting robe of language alienates content in the sense that it deprives it of an immediate access to a stable or holistic reference ‘outside’ itself –in society. [...] through the apprehension of difference [it is possible] to perform the act of cultural translation.

Aquest tercer espai ha demostrat ser seminal per desenvolupar els enfocaments culturals de la traductologia, especialment en l'àmbit de la traducció literària i en el si de les teories postcoloniales i feministes de la traducció. Així, Maier (1996) o Godayol (2000) parlen respectivament d'un espai *entre* i d'un espai de *frontera* on es troben cultures minoritàries i, també, l'activitat traductora. Aquests espais esdevenen un marc de conflicte i de negociació dels interessos que es troben i xoquen. Situar-se en aquest espai fa que la traducció pugui treballar *amb* l'original i no *Æ* l'original. D'altra banda, Santamaria (2001: 54 i s.) troba en el plantejament d'un tercer espai autònom una certa ingenuïtat i hi remarca que en la relació entre una cultura o llengua majoritzada i una altra de minoritzada existeix un desequilibri que provoca que les altres estiguin més disposades que les unes a rebre influències exteriors. D'aquesta forma, el tercer espai esdevé més un lloc d'invasió que una franja de comunicació (Santamaria, 2001: 60):

La personalitat de les societats més exposades a rebre representacions alienes, això és, les cultures dominades, rebaixen les expectatives de donar a conèixer les seves representacions a l'exterior.

En el camp de la traducció jurídica, les referències a un espai cultural intermedi no les trobem en aquests termes, però tot i així existeixen reflexions al respecte. Destaquem en primer lloc l'estudi de Hickey (1998), en el qual l'autor defineix tres tècniques de traducció (*marcatge*, *exegesi* i *recontextualització*) i les aplica dividint aquesta part del seu estudi en dos tipus de traducció, la traducció jurídica i la traducció literària, i un problema específic, la traducció de l'humor. Es tracta per tant de tècniques d'abast local i global i l'ús d'una o d'una altra depèn de factors situacionals i de la *determinació cultural* dels textos. Per a textos altament condicionats per la cultura, com són els textos jurídics, la tècnica aconsellada seria, en casos de disparitat cultural, el *marcatge*.

El concepte de *marcatge* fa referència a una advertència de part del traductor cap al lector perquè aquest reconega un element aliè a la cultura pròpia sense explicitar la informació que no conté el text original. En conseqüència, les dades no notades caldria trobar-les en la cultura original, però si aquestes no pertanyen ja al coneixement del lector, no seria el traductor l'encarregat de proporcionar-les. En canvi, el marcatge entraria dins les potestats d'aquest professional i permetria al lector adonar-se de deficiències de comprensió i, si escau, sol·licitar els serveis d'altres professionals per obtenir els aclariments necessaris o el consell expert sobre assumptes de caire jurídic «exactly as he would if confronted by a technical text in his own language» (Hickey, 1998: 226).

Per a Hickey (1998) aquest advertiment pot executar-se a través de diversos mitjans. D'una banda, poden emprar-se mecanismes *visibles*, com pot ser la certificació jurada del traductor, l'ús de referències a monedes o topònims estrangers o modificadors afegits ('*Spanish law*' per a *dret*). De l'altra, poden utilitzar-se també altres mecanismes *invisibles*, de caire nocional, com seria la realitat que s'interposa entre el text original i el lector de la traducció (Hickey, 1998: 221). Aquest mètode es justifica al cap i a la fi per la distinció de Nord entre traducció instrument i traducció document que, per a Hickey (2000), esdevé una modificació que depèn de la major o menor imbricació del gènere en l'entramat institucional de la cultura original, la qual determina els usos possibles de la traducció (Hickey, 2000: 230).

If a power of attorney is translated from English to Spanish, what we will have at the end is not a power of attorney at all (that is to say, a document that could be used for the purposes for which a Spanish "poder" is used) but (merely) a Spanish translation of an English power of attorney.

Here I want to suggest that, within genres or on a level of detail below that of the genre, if a text is translated whose text-type is institution-related, then something analogous seems to happen.¹³²

En relació amb els nostres objectius, testimoniar l'estudi del transgènere (*vid* pàgina 241) en la traductologia, l'aportació de Hickey ens sembla interessant per tal

¹³² Hem extret aquesta cita d'un article en què l'autor té propòsits completament diferents, relacionats amb l'estudi de la cortesia en la pragmàtica intercultural. Això no obstant, hi veiem una força explicativa paral·lela per al cas que ens ocupa.

com reconeix les diferències de funció de les traduccions respecte als originals per la situació particular d'aquelles respecte a les cultures involucrades. A més a més, planteja la diferenciació dels originals com a mètode de traducció i, en conseqüència, el considera una característica reiterada de les traduccions.

4.1.2. La traducció com a gènere: estudis lingüístics

Des d'una perspectiva força diferent, la concepció de la traducció com a text diferenciat dels originals, amb circumstàncies i característiques definitòries pròpies, ha sorgit també en estudis que representen enfocaments més lingüístics. Des del nostre punt de vista, els estudis que hem esmentat anteriorment confirmen els factors socioculturals de la traducció que permeten la divergència en termes discursius. En el que segueix, ens centrarem en estudis traductològics sobre aquestes diferències de caire textual. En aquest apartat, començarem exposant una aproximació al concepte anterior a la preocupació de l'escola de la manipulació que volem esmentar per la importància cronològica però que s'aparta lleugerament del que ens interessa. Tot seguit, ens centrarem en un estudi teòric orientat en aquest sentit i, posteriorment, esmentarem els estudis descriptius actuals més representatius d'aquesta tendència.

En primer lloc, Dressler (1975) parla específicament d'un *gènere* anomenat 'text de traducció' («Textsorte 'Übersetzungstext'») que presenta característiques constants que poden observar-se amb mitjans lingüístics. Aquesta idea, que l'autor remunta al *Übersetzungsstil* del traductor bíblic Wils (1963: 43), es relaciona amb la invariable traductora a diferents nivells (pragmàtic, temàtic i semàntic, principalment). Des del seu punt de vista, llavors, el gènere de la traducció és un *counterpart* (Dressler, 1975: 106) de l'original, això és, el text que hauria estat l'original en circumstàncies distintes.

Es tracta, per tant, d'una visió de l'equivalència a partir de la invariable traductora (Dressler, 1975: 107) on s'esmenta específicament l'existència de regularitats entre traduccions. Cal matisar que l'autor no desenvolupa la idea del *gènere* mateix, sinó que se centra més prompte en l'existència d'una invariable a diferents nivells. D'altra banda, per a Dressler el gènere de la traducció sembla ser-ne *un* independent de la multitud de gèneres originals, ja que tot i tractar majoritàriament textos bíblics també inclou en la reflexió manuals tècnics d'instruccions. A més a més, en la concepció que planteja existeix una bipolaritat

entre text original i traducció de caire avaluatiu i les característiques definidores són únicament lingüístiques. De tota manera, és un reconeixement primerenc al funcionament peculiar del fenomen que ens interessa en aquest apartat i ens crida l'atenció per l'aplicació del concepte de *gènere*.

Una altra referència a la creació d'un tercer espai lingüístic com a resultat de la traducció entre dos sistemes diferents és la que fa William Frawley (1984) en una contribució a la teoria de la traducció. En aquest article, a més d'unes observacions respecte a la validesa d'alguns estudis teòrics, aquest lingüista apunta l'existència d'un tercer codi creat en el procés de la traducció entre una llengua original i una llengua meta. Des d'un punt de vista semiòtic, Frawley afirma que els codis original i meta mantenen una relació bilateral per tal com la recodificació que és la traducció necessita avaluar simultàniament els codis original i meta. El primer és el text perfeccionat i tangible que forneix la informació i el segon es conforma amb els *textos virtuals* (Frawley, 1984: 169), que podrien existir però que no s'han actualitzat. Aquest segon codi proporciona els constrenyiments estructurals per a la recodificació de la informació. Segons interpreta Baker (2000 a: 24), aquesta relació seria una espècie de compromís «between the norms or patterns of the source language and those of the target language».

El fet que, després d'aquesta operació, puguem dir que la traducció és un missatge amb informació implica per a Frawley (1984: 168) que hi ha elements presents en aquesta nova realitat que són diferents d'un codi i de l'altre, ja que altrament el missatge seria redundant. Per tot això, Frawley dedueix que la traducció fa sorgir un subcodi que és, precisament, l'aportació del traductor sense la qual el missatge recodificat esdevindria redundant. En un estudi descriptiu consegüent de poques pretensions, Frawley (1966: 169-173) se centra en els canvis que experimenten les relacions estructurals dels elements lingüístics comparant tres versos d'un poema de Pablo Neruda (*Las alturas de Macchu Picchu*) amb la traducció a l'anglès de Nathaniel Tarn (Neruda, 1966: 58-59). Aquesta descripció i la teorització precedent el porta a aquesta conclusió (Frawley, 1984: 173):

The activity of a translator is thus not the production of a translated sign, which is the standard view and which suggests that translation is the disembodiment of some "universal significance" and its miraculous reincarnation by the translator into another code: that is, it is not at all the case that the sign becomes translated. Rather, recodification, as the production of a new sign, is something like "signed translation": the recodifying happens, and the

event/object that ensues, the new code, signifies by its own individuation. Translation is thus a unique sign-producing act, not at all derivative.

Tot i que puguem observar buits en la teorització i també certes febleses en l'argumentació o en la representativitat del corpus, el fet destacable de l'estudi és que Frawley atorga a la traducció una entitat pròpia com a *codi nou*, que serà el punt de partida d'investigacions consegüents en el fenomen de la traducció (Baker, 1995 b, 2000 a).

Això no obstant, cal advertir certs punts en els quals discrepem d'aquesta formulació. En primer lloc, existeix un buit significatiu en els elements de l'anàlisi i és que tracta qüestions purament (i tradicionalment) lingüístiques com són la semàntica i la sintaxi. D'altra banda, les variables contemplades en l'argumentació resulten insuficients al nostre parer, ja que, per exemple, s'adopta un punt de vista excessivament universalista en afirmar la redundància de la informació recodificada, mentre que la novetat del missatge podria residir en el que és nou per al receptor i no en el que és nou universalment. En aquest aspecte cal destacar també una petita contradicció en el que nega com a paper del traductor («the disembodiment of some "universal significance" and its miraculous reincarnation by the translator into another code», Frawley, 1984: 173) i la descripció de la *informació* com a invariable recodificada.

D'altra banda, designar la traducció amb el terme *subcodi* trava de primer moment l'existència de la novetat en el codi nou per tal com el codi mare contindria per definició tots els elements del subcodi. A més a més, a causa de l'enfocament sociològic d'aquest estudi, creiem que el sistema (*codi* en termes de Frawley) que influeix en la traducció és actualitzat i no virtual i que si el traductor el pot tenir en compte és perquè l'ha après anteriorment, per a la qual cosa seria necessari l'existència fàctica en l'experiència. En assignar a la traducció el paper de medidora entre un text tangible i un altre de virtual, Frawley (1984: 169) representa visualment la seua formulació sense cap relació entre el codi meta i el *codi nou*, de forma que la teorització fa palesa una dicotomia persistent entre text original i traducció (com es pot veure també en la metodologia de l'anàlisi que s'utilitza per a la comprovació d'aquesta hipòtesi i que hem comentat més amunt):

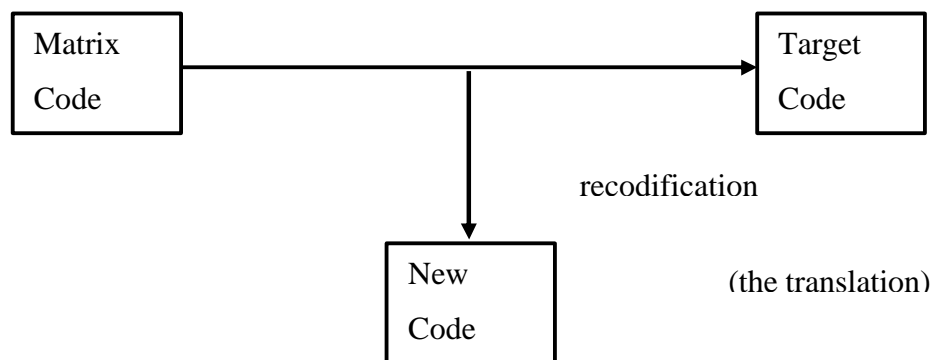

Figura 11. Posició de la traducció entre els codis original i meta segons Frawley (1984)

Estudis posteriors (Baker, 1997, Laviosa, 1997, 2000 *a*) posen remei als buits d'aquest estudi (tot i que es limiten expressament als elements lingüístics) i, molt notablement, intenten corregir la poca representativitat de la descripció que sostenia la teorització de Frawley (1984). La línia investigadora de Baker s'interessa per l'ús de còrpora voluminosos amb la intenció d'estudiar amb metodologies de la lingüística de corpus les característiques pròpies de la traducció (l'impacte de les llengües originals en la llengua de la traducció o la influència del gènere en el mètode de traducció) i l'estil dels traductors.

Baker (1995 *b*: 233) parteix de la consideració social dels textos traduïts com a «second-hand and distorted versions of 'real' texts», també en l'àmbit de la investigació científica. Per corroborar-ho, aporta dades d'un estudi europeu sobre l'ús de textos traduïts en la investigació amb còrpora, en els quals les traduccions s'exclouen expressament amb acusacions de poca representativitat. Tanmateix, Baker transforma aquesta reflexió aparentment desfavorable en el reconeixement de diferències relatives al comportament lingüístic de les traduccions; unes diferències que s'esdevindrien també en casos en què el traductor té un domini expert de l'idioma (Baker, 1995 *b*: 234).¹³³

¹³³ Una altra referència a aquest tercer codi és Duff (1981), el qual parteix també de la visió negativa de les diferències entre els originals i les traduccions per centrar-se en una descripció més asèptica del que és la traducció.

Pel que fa a l'existència d'aquest tercer codi de la traducció, Baker (2001) diu: «The nature and pressures of the translation process are bound to leave traces in the language that translators (and interpreters) produce». Baker identifica dos motius principals perquè les traduccions palesen un comportament lingüístic diferent als originals redactats en el mateix idioma. Així, en primer lloc, ho atribueix al constrenyiment que exerceix un text completament articulat en una altra llengua que la traducció pren com a punt de partida. En segon lloc, esmenta les diferències d'estatus entre originals i traduccions que els autors i els traductors tenen en ment a l'hora de produir el text i que, per tant, influiria en aquest des del moment que es considera que la traducció (Baker, 1997: 175) «[is] a communicative event which is shaped by its own goals, pressures and context of production.»

Atesa la situació de la disciplina, Baker planteja com a objectiu més important per a aquesta la determinació d'universals a través de l'estudi de les regularitats lingüístiques. Aquests universals farien referència al comportament de les traduccions, ja sia quant a l'existència d'un fenomen lingüístic determinat o quant a la recurrència d'aquest (Baker, 1995 *b*: 243):

The most important task that awaits the application of corpus techniques in translation studies, it seems to me, is the elucidation of the nature of translated text as a mediated communicative event.

Tanmateix, per a Baker (1998) la descripció lingüística detallada, tot i que indispensable, seria tan sols un primer pas en un estudi de major abast adreçat a entendre les pressions i els constrenyiments que afecten l'activitat del traductor. La importància que aquesta autora atorga a la lingüística, però, es fa palesa en la reiteració en aquest argument de les traces lingüístiques objecte d'estudi (Baker, 1998:484):

Pour les études traductologiques, une description détaillée des caractéristiques linguistiques n'est pas une fin en soi : c'est plutôt un moyen en vue d'une fin, soit la compréhension des pressions et contraintes qui font partie intégrante de la vie des traducteurs et qui laissent inévitablement des traces dans leur travail.

Amb aquest plantejament, Baker ha realitzat una intensa tasca investigadora a la UMIST de Manchester, on dirigeix un projecte d'investigació (TEC) en el qual es treballa amb un gran nombre de textos pragmàtics informatitzats combinats amb una

eina d'exploració lingüística que permet cercar diversos tipus d'informació lingüística. En el si d'aquest projecte, s'han desenvolupat diverses recerques (Laviosa-Braithwaite, 1996, Dayrell, en procés, Saldanha, en procés) i s'han bastit els fonaments per a l'estudi de les particularitats dels traductors a partir de la generalitat de les traduccions (una de les possibilitats que advertia Sinclair, 1996: 81). De fet, la recerca més recent de Baker s'encamina a estudiar l'estil de traductors literaris individuals (Baker, 2000 *b*).

La contribució de Baker a l'estudi de la traducció com a producte idiosincràtic i, en conseqüència, del sistema del traductor com a espai autònom és de gran valor. Això no obstant, pel que fa als sistemes reconeguts en aquest procés i que formarien part de la traducció, la bipolaritat persevera i els estudis descriptius de Baker i el grup d'investigació que dirigeix a la UMIST busquen les particularitats de les traduccions en còrpora de textos traduïts, per oposició als originals (Baker, 1995 *b*: 240):

They [norms] can be identified only by reference to a corpus of source and target texts, the scrutiny of which would allow us to record strategies of translation which are repeatedly opted for, in preference to other available strategies, in a given culture or textual system. The concept of norms tips the balance not only in favour of the target text (as opposed to the traditional obsession with the source text), but, more important, it assumes that the primary object of analysis in translation studies is not an individual translation but a coherent corpus of translated texts.

Amb el repàs dels principals estudis lingüístics sobre el concepte de la llengua de la traducció, hem vist en primer lloc l'interès per aquest fenomen des d'un altre punt de vista i, alhora, una nova proposta metodològica per a l'anàlisi textual amb la lingüística de corpus i còrpora informatitzats que pot complementar la que havíem extret dels enfocaments culturals (Toury, 1978, 1985).

4.2. Definició del transgènere

Una vegada vistes les perspectives des de les quals s'ha parlat del transgènere en la traductologia, intentarem oferir una definició al respecte que ens permeta acotar al màxim l'objecte d'estudi i situar-lo en el context de la traducció jurídica i jurada. En aquest apartat, caracteritzarem el fenomen observat, això és, l'existència d'un gènere propi de la traducció amb trets homogenis entre textos pertanyents a aquest

mateix gènere i diferències respecte dels textos originals en les cultures de partida i d'arribada als quals podria considerar-se anàleg (Hickey, 1998).

Tot seguit, intentarem oferir una caracterització del transgènere des d'un punt de vista (a) cultural, com el producte de la conformació d'una comunitat determinada i com el servei que el traductor ofereix a la societat, (b) cognitiu, com una de les bases de la socialització del traductor, i (c) discursiu, com un gènere textual amb característiques pròpies. En aquesta exposició, remarcarem els beneficis que ens pot aportar estudiar el transgènere en la traductologia. En aquest sentit, volem incidir en la consideració de tres sistemes genèrics en l'estudi del concepte per abandonar dicotomies entre text original i text traduït o entre cultura original i cultura receptora, com al posicionament teòric que considerem més profitós però també com a metodologia de treball per a l'aplicació que durem a terme en la segona part d'aquest treball.

4.2.1. El fenomen observat: un gènere propi de la traducció?

Seguidament, oferirem una caracterització del transgènere que respon als trets identificats en capítols anteriors sobre el gènere com a noció. A continuació, integrarem els trets identificats en una descripció des dels punts de vista cultural, cognitiu, i discursiu.

El que volem designar amb la noció de *transgènere* és un *gènere* que sorgiria de l'àmbit de la comunicació humana mediada per agents socials inscrits en la paracultura de la traducció. Aquesta breu delimitació ens ofereix unes fronteres alhora restrictives i expansives. Amb aquest plantejament, destaquem la natura genèrica de l'espai de la traducció, en els termes estudiats en capítols anteriors, i així podem dir-ne el següent:

El transgènere és un acte de comunicació *intercultural* tipificat.

- La tipificació respon a l'ús que en fan unes comunitats determinades en l'espai i el temps.
- La tipificació depèn per tant de l'existència de comunitats d'ús.
- La tipificació depèn de les possibilitats de reiteració d'un acte anàleg.
- Els factors determinats comprenen la materialització discursiva.

- Els factors discursius responen a l'eficàcia comunicativa identificada en l'experiència prèvia.
- La recurrència s'accepta generalment per part de tota la comunitat.
- La recurrència i la consciència d'aquesta redueix la incertesa en la comunicació.
- La recurrència és sempre optativa.
- El respecte i la violació voluntària dels trets tipificats són estratègies comunicatives.
- La recurrència perpetua la manera d'enfrontar les situacions per part de la comunitat.
- Els factors perpetuats inclouen coneixements, actituds i valors.
- L'exposició de traductors novells a l'acció comunicativa de membres experts transmet coneixements, valors i actituds.

En primer lloc, veiem la importància de la *comunicació* en la definició del nostre objecte d'estudi i, en general, dels conceptes relacionats amb la traducció, la qual cosa concorda amb la tendència més rellevant actualment en traductologia que concep la traducció en aquests termes (vegeu, per exemple, Mayoral Asensio, 2001, o Hurtado Albir, 2001). A més a més, en ser la traducció una activitat de mediació entre dues cultures, aquesta esdevé un tipus de comunicació especial usualment denominada *intercultural* o també *transcultural*.¹³⁴

En segon lloc, destaquem la demarcació espacial i temporal del gènere i de la comunitat que l'utilitza com a acte de comunicació. Un gènere, com hem vist, evoluciona amb els corrents imperants en la comunitat d'ús i, en el cas de la traducció, la denominada *escala de la manipulació* incideix especialment en aquest aspecte contingent dels objectes socials. Cal advertir que, a diferència del gènere, el transgènere es posa a prova en dues comunitats diferents. D'una banda, són els traductors els que prenen decisions al respecte, però l'avaluació prové també de la paracultura receptora, que és qui imposa les normes d'acceptació i qui té la capacitat

¹³⁴ Aquestes denominacions podem trobar-les en diversos autors lligats a la traductologia. Cal advertir que en les obres de l'àmbit anglòfon les denominacions oscil·len entre *cross-cultural* i *transcultural*.

de sancionar el traductor amb la neutralització de les seues funcions, és a dir, negant-li més encàrrecs professionals.

També és necessari remarcar que l'existència d'una comunitat és un requisit bàsic per a l'assumpció del transgènere com a concepte vàlid. Per tant, l'existència d'aquestes tipificacions representaria una prova, al seu temps, de l'existència de la comunitat. Aquest fet tan sols seria comprensible amb la reiteració i l'estandardització d'una sèrie de situacions anàlogues en què es faria necessari —o si més no habitual— l'ús d'un producte determinat, en aquest cas de caire intel·lectual, com és la traducció de gèneres jurídics concrets o, en altres paraules, un acte de comunicació intercultural mediat.

Si la reiteració arrelada en la comunitat afecta la traducció en un nivell cultural, en el nivell discursiu també s'hi aprecien traces. A mesura que la comunitat productora, és a dir, els traductors, aprecia l'efectivitat de certes formulacions discursives, aquestes tendeixen a reutilitzar-se en els textos, per tal com aquests són els instruments de comunicació. En la mesura en què tots els membres poden accedir a aquesta verificació o la tipificació resultant, el motlle instaurat esdevindrà d'ús habitual en interès de la comunicació, de la seguretat dels participants i, en especial, de l'emissor que té propòsits comunicatius. Això no obstant, els membres experts avaluen sovint l'assimilació dels motlles en els textos individuals i la relació d'aquests amb objectius comunicatius concrets, de manera que la violació de les recurrències, això és, de les convencions, no seria de cap manera una mostra d'incompetència, sinó una estratègia comunicativa.

Des del punt de vista que la percepció de la realitat per part d'un individu està mediatitzada per la seua cultura, com dèiem abans, les formes de pensament, d'apreciació i d'actuació que se'n deriven subsegüentment també ho estan. El text, com a forma de comunicació, no pot obliterated aquesta influència i, així, esdevé el testimoni d'una comunitat en què arrela. En conseqüència, podem dir que, també en el cas dels traductors, que la recurrència del gènere és la recurrència d'unes formes determinades de conèixer, d'actuar davant el món i de valorar.

Finalment, el gènere com a acció comunicativa dominada pels membres experts (competents) d'una comunitat exerceix una influència certa (i *violenta* per a alguns autors) sobre els nouvinguts que tendeixen a assimilar els motlles preestablerts a fi d'inserir-se en la comunitat i de triomfar en la seua tasca

comunicativa. A més a més, aquesta reiteració de patrons que, com dèiem, fa minvar la incertesa proporciona una sensació de seguretat corresponent. En conseqüència, l'acceptació d'aquests patrons és voluntària i implica, si més no, la perpetuació dels coneixements, les actituds i els valors comunitaris i, a mesura que augmenta el grau d'immersió en la comunitat, pot comportar l'assimilació d'aquests factors en la personalitat del traductor.

Així doncs, des del punt de vista cultural, el transgènere esdevindria el producte de la conformació d'una comunitat determinada i, alhora, el servei que el traductor ofereix a la societat i pel qual se'l jutjarà en termes funcionals. D'altra banda, el transgènere esdevindria per al traductor jurídic una de les bases de la socialització, ja que seria una de les vies per adquirir coneixements, actituds i valors i, també, un patró de conducta professional. Discursivament, estaríem davant d'un gènere textual amb característiques pròpies que presentarien un origen híbrid.

Des d'aquesta perspectiva, creiem que conèixer els gèneres de la traducció repercutiria positivament en l'àmbit de la traductologia aplicada, ja que augmentaria l'efectivitat professional dels estudiants, que es veuria incrementada amb el coneixement en la primera formació i en els processos de socialització de les convencions específiques de les traduccions. D'altra banda, la socialització a través dels textos de la paracultura *pròpia* milloraria l'ensenyament (i la formació professional) en un àmbit també subjectiu. A través dels testimonis d'estudiants i llicenciats en la titulació de traducció i interpretació de la Universitat Jaume I, però també de professionals, hem pogut conèixer la inseguretat amb què molts d'aquests s'enfronten al mercat de treball i als clients. Aquest fet pot tenir conseqüències molt negatives en la conformació de la identitat professional dels traductors primerencs però també en la comunitat de traductors, ja que a través de la interacció la societat pot conformar una definició social del traductor com una figura insegura en el seu àmbit d'especialitat i, per tant, posar-ne en dubte la professionalitat.

La conformació de la identitat pròpia en la socialització secundària és un procés complex d'aprenentatge i interiorització de la cultura professional sobre el qual no s'ha meditat prou en l'àmbit de la traducció. En aquest sentit, plantejaríem acudir als textos que produeix la nostra cultura com una mesura de correcció. A través dels transgèneres, els membres de la comunitat podrien (re)produir els gèneres propis de la nostra comunitat professional i, així, fomentaríem el coneixement pràctic

i formal, però també, com dèiem, les actituds i els valors que poden donar l'existència a una comunitat professional.

4.2.2. El transgènere com a tercer sistema genèric

Una vegada caracteritzat el transgènere i explicada la nostra visió respecte als beneficis que pot comportar per a la comunitat de traductors (jurídics), volem insistir en la necessitat de descripció que plantegen diversos estudiosos de la traducció (Hurtado Albir, 1995). En aquest sentit, creiem indispensable per motius nociònals i metodològics remarcar la participació d'un mínim de tres sistemes genèrics i culturals diferents en la conformació del transgènere, ja que si bé la relació entre la traducció i els originals de partida és més evident, també hi ha tensions entre la traducció i els textos de la cultura que l'acull. Des d'aquest posicionament, en un estudi dels transgèneres de la traducció jurídica caldria tenir en compte en la descripció i en la interpretació dels resultats el sistema genèric i cultural de partida i d'arribada, juntament amb el sistema genèric i cultural de la traducció jurídica.

Com hem pogut veure anteriorment en aquest mateix capítol, aquest tercer espai (el sistema de la traducció), que resulta de la intersecció del sistema original i del sistema meta però que és diferent tant del primer com del segon, és un tema recurrent en la traductologia moderna. El sistema binari tradicional entre text original i text meta (o text meta i text original) no resulta tan profitós com podria per a la descripció i explicació de l'activitat traductora. Aquesta, amb la complexitat que ja hi reconeixen les diferents escoles, requereix que s'explícite en el discurs sobre la traducció cada una d'aquestes diacultures i paracultures.

Entre els teòrics que traspuen una visió ternària entre sistema original, sistema de traducció i sistema meta, com ara Toury o Hermans, no s'abandonen, però, les bipolaritats. Així, tot i que la teoria dels polisistemes pretén en última instància caracteritzar el traductor (les normes, les pressions i els condicionaments de la seua activitat), se sol remarcar igualment la importància de les opcions binàries entre text meta i text original, alternant-ne, això sí, l'ordre i la preeminència (Toury, 1995 *d*: 56). En aquest sentit, Bhabha fa una afirmació respecte als subjectes de noves nacionalitats que potser podríem aplicar també als traductors en defensa de la postura de Toury (Bhabha, 1994 *c*: 145): «'subjects' of a process of signification that must erase any prior or originary presence». Al nostre parer, aquesta eradicació absoluta

esdevé impossible i tan sols acceptable com a reivindicació des de l'opressió. Quant a la traducció jurídica que s'esdevé en altres condicions, el producte extern a la frontera és d'interès per a la cultura que s'obri més enllà de la posició *intersticial* (Bhabha, 1994 c: 3) de la traducció i deixa traces indelebles que obrin el camí de la comunicació en sentit invers. Ens referim ara als clients que, en veure que no comprenen la realitat testimoniada en el text poden acudir a experts en dret, amb una jurisdicció diferent a la del traductor, a fi de trobar respostes a les seues preguntes.

Així doncs, malgrat que el plantejament fundacional de l'escola de Tel-Aviv reconeix la importància de les tres coordenades (original, meta i traducció), aquesta relació no és un interès prioritari en les recerques d'aquest corrent. Això no obstant, pensem que un estudi sistèmic com el que planteja la teoria dels polisistemes podrà enriquir-se ampliant els paràmetres de les tensions estudiades. Com a exemple, pel que fa a la consideració social de l'activitat traductora, les relacions comercials i l'obertura dels mercats fa que el sistema original pot ser un factor decisor (al contrari del que diria Toury, 1995 b: 24), i per estudiar-ho potser caldria tenir en compte les diferències en la cultura d'arribada entre traductors que exerceixen com a mediadors de diverses cultures de partida.

Des de postulats similars, Hermans (1996: 38) remarca que les traduccions fan referència a dues cultures i, en aquesta formulació, interpretem que s'insereix també la paracultura de la traducció en la cultura d'arribada. Nosaltres pensem, com aquest autor, que el sistema genèric de la cultura receptora també exerceix una clara influència en la traducció, per la qual cosa caldria unir a l'estudi els textos originals en la llengua meta. Això no obstant, en aquest treball preferim explicitar aquesta assumpció per dos motius principals. En primer lloc, creiem que cultura és un concepte molt ampli i poc productiu en el cas de tipus concrets de traducció.¹³⁵ Atès que el nostre estudi se centra en paracultures concretes, ens sembla més apropiat parlar en termes més restrictius de tres sistemes paraculturals. D'altra banda, aquesta reformulació ens permet parlar nocionalment d'un espai d'intersecció i del fenomen cultural dels espais tercers, el qual ens ofereix bases interpretatives de gran interès.

¹³⁵ Aquesta afirmació no és una crítica a Hermans, sinó una conseqüència necessària de l'aplicació a un àmbit restringit.

També en les formulacions de Hickey (1998) podem veure tres sistemes subjacents. Així, quan es marca el text per advertir al lector que no entén el que pot pensar que comprèn (es tradueix *coroner* per ‘forense’), ens assegurem de donar-li la referència d’una cultura original i, alhora, hem de vigilar que no li estem dient alguna cosa que sí que es comprèn des dels paràmetres de la cultura meta (no adoptar com a solució ‘metge forense’). Per tant, hem de situar-nos en tot moment en un sistema ternari.

En resum, el sistema proposat per a l’estudi dels gèneres des del punt de vista de la traducció jurídica seria el que representa aquest esquema:

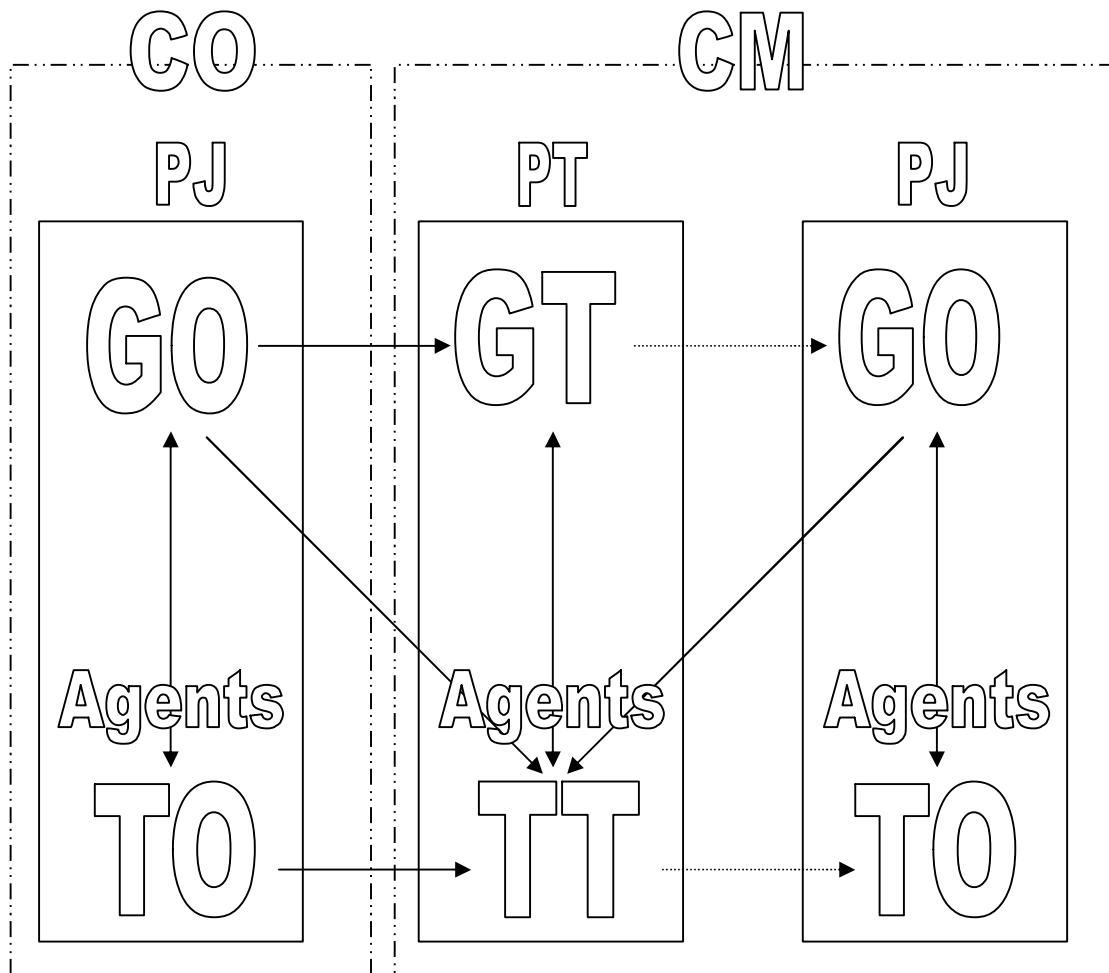

Figura 12. Esquema de la traducció jurídica com a activitat entre sistemes genèrics de tres paracultures

El perfil discontinu de les cultures original i meta (CO i CM) i les paracultures jurídiques (PJ) i de la traducció (PT) indica el caràcter dialògic i evolutiu d'aquestes. Les relacions entre els gèneres originals i traduïts (GO i GT) amb els textos originals i traduïts (TO i TT) representen l'abstracció dels primers respecte als segons i l'actualització discursiva d'aquells en aquests. La relació del TO i del GO de la CO amb el TT i el GT és evident, ja que es tracta d'una reescriptura, i queda per determinar la relació del TT i del GT amb els TO i GT de la CM. La funció dels agents en aquest esquema és donar compte de la participació humana en aquesta activitat, com en qualsevol altra.

El gènere original exerceix influència sobre l'agent en la producció del text original.¹³⁶ Alhora, si la resta d'agents de la cultura original reben la influència d'aquest text, el gènere pot experimentar modificacions. Aquestes relacions es repeteixen dins de cada paracultura, ja sia la jurídica o la traductora. El que ocorre a més en aquesta darrera és que el text meta (i així, també el gènere) estan influïts pels gèneres i pels textos de les cultures original i meta. D'altra banda, és possible que el text meta influísca en la producció dels agents de la cultura meta, canvie els textos originals respectius i, per tant, també el gènere.

Aquest esquema d'actuació referit a la traducció jurídica mostra la importància dels gèneres i ens permet justificar la necessitat i la utilitat que tindria per a l'activitat traductora l'anàlisi i consegüent sistematització dels trets pertinents dels gèneres de cada cultura i paracultura (inclosa la paracultura de la traducció).

4.3. El transgènere en la professió del traductor

A més de ser una eina socialitzadora amb un gran potencial, el transgènere ens pot donar la referència per saber quin grau d'homogeneïtat tenen els traductors. A través de l'anàlisi discursiva, podríem accedir a altres nivells d'anàlisi i a hipòtesis de relacions comunitàries. Una homogeneïtzació clara de mètodes i solucions de traducció ens portaria a determinar la coherència i imbricació dels membres del col·lectiu de traductors, mentre que la disparitat de mètodes entre diferents

¹³⁶ En aquest raonament, ens basem en l'esquema d'interacció de Powers (Powers, 1973) que reproduïm a la pàgina 189 d'aquest treball.

traduccions podria oferir-nos pistes respecte a la necessitat d'una socialització secundària de major abast en aquesta agrupació professional. Aquesta homogeneïtzació, com vèiem en el primer capítol d'aquest treball esdevé essencial a l'hora de determinar el professionalisme d'una ocupació i, en aquest sentit, presenta un interès destacat per a la figura del traductor.

Si les traduccions estudiades resulten ser homogènies, estariem davant d'una activitat professional assentada en la nostra societat i, per tant, institucionalitzada. El sociòleg William Sumner (1959) va ser pioner en l'anàlisi dels orígens de les institucions a través de l'estudi de la natura humana. Per a aquest investigador, tots els éssers humans tenen les mateixes necessitats bàsiques (aliments, intimitat, etc.) i, per satisfer-les, els individus desenvolupen alguns hàbits. Els grups de persones creen costums basats en conductes repetitives (menjar, formes de vida en comú, i hi podríem afegir també l'àmbit de la comunicació) que es transmeten de generació en generació. Quan els membres del grup comencen a creure que aquests usos i costums són els correctes, aquests es transformen en la norma per a la consciència individual i comunitària. Així sorgeix el costum (l'hàbit professional de Bourdieu) i també la moral (els codis deontològics professionals). Quan aquests es vinculen a regles, la violació de les quals implica una pena, sorgeixen les *institucions* que serveixen com a sistemes per canalitzar la conducta humana.

Les institucions regulen la conducta individual a través d'un sistema de rols socials assignats als individus i que aquests respecten. Una institució objectivitzava els individus i els transforma en actors amb rols específics integrats en l'estructura social. Els rols determinen la conducta dels individus, el que es pot esperar dels altres. A mesura que les societats augmenten en complexitat, la persona perd protagonisme en favor del rol. Així, els diferents rols tendeixen a diferenciar-se entre si. En aquest sentit, en el primer capítol d'aquest treball vam veure formulacions semblants per a l'especialització de l'activitat laboral en la societat moderna.

Des d'aquesta postura, si trobem a través de la descripció que la traducció palesa conductes homogènies, podrem interpretar que la paracultura té un lloc rellevant en el sistema de relacions socials. En el nostre estudi, tenim en compte dos sistemes meta diferents, la traducció al català i la traducció a l'espanyol, i la situació sociolingüística de tots dos pot donar-nos conclusions interessants en aquest respecte.

En tots dos casos, considerant la tradició descriptiva des d'on prové el concepte de transgènere, cal tenir en compte que en l'estudi de les traduccions professionals haurem d'abandonar qualsevol interès avaluatiu. En aquest context, ens interessaran els constrenyiments que afecten el professional i, en aquest sentit, el protagonisme el té el client de la traducció. Com a receptor i usuari, els paràmetres que aquest utilitzi seran els que guien la nostra investigació. Com a producte que ofereix el traductor i que esperen els consumidors, l'adequació al transgènere seria, per tant, el criteri bàsic de traducció i el constrenyiment més important per al traductor. Tan sols amb la descripció i avaluació social de les traduccions podrem saber si aquesta afirmació contradiu o referma d'altres formulades en el si de la traductologia (Schäffner, 1998: 83):

Creating an appropriate translation often means adapting the target text (TT) to the text-typological conventions of the target culture. Such knowledge can be gained by a comparative analysis of parallel texts, i.e. L2 and L1 texts of equal informativity which have been produced in similar communicative situations.

En últim terme, el nostre propòsit és reforçar la idea que s'estudia actualment en traducció literària per a la traducció jurídica del fet que la traducció és un *tercer codi* en el qual apareixen diferències i semblances en diferents nivells respecte al sistema que ha produït el text original però també respecte al sistema que l'ha de rebre. Això no obstant, aquestes diferències no constitueixen necessàriament característiques inacceptables per al consumidor de la traducció, sinó que, ben al contrari, formen part essencial de la traducció i compleixen unes funcions determinades. Amb aquest plantejament, queda clar que la nostra intenció no és estudiar el fenomen conegut com a *translationese* (Newmark, 1987: 285, Baker, 1995 b: 249), pel qual els textos traduïts *sonen* a traduccions i esdevenen de menor qualitat no tant per *errades* respecte als sistemes lingüístic i cultural, sinó per desviacions respecte a la *norma* acceptada, sinó que la proposta és que la construcció del text traduït en el si d'aquest tercer espai és la que garanteix la funcionalitat del text meta.

4.4. Recapitulació

En aquest capítol, hem vist en primer lloc quina seria la concepció de transgènere que estudiem en aquest treball i hem explicat a continuació quines serien les bases teòriques d'aquesta noció. En aquest sentit, hem començat amb l'exposició d'algunes visions del concepte de transgènere que el plantegem amb denominacions diverses (*tercer codi* o *tercer espai*, entre d'altres) en l'àmbit de la traductologia i hem continuat amb els paral·lelismes del concepte amb les teories culturals relacionades amb espais tercers. Finalment, hem apuntat algunes hipòtesis de per què sorgeix aquest transgènere en la traducció, de com podem estudiar-lo i dels beneficis que ens pot aportar.